

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusikaosakond

Pärimusmuusika õppekava

PEEGLID PILDIL

Karolin Übner

Loovpraktilise lõputöö teoreetiline osa

Juhendaja: Merike Paberits, MA,

Kaitsmisele lubatud:.....

Viljandi 2018

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Õpikogemuse kirjeldus	4
1.1 Muusikalise teekonna algus	4
1.2 Õpingud TÜ VKA-s	5
1.3 Vahetusaasta Ungaris	6
2. Kontserdikava kontseptsioon ja repertuaarivalik.....	8
2.1 Kontserdi kontseptsioon.....	8
2.2 Kontserdi repertuaarivalik.....	9
2.2.1 „Minden, ami duda“	10
2.2.2 “Tata luuli”	11
2.2.3 Vaheosa	12
2.2.4 Karjase helletused.....	12
2.2.5 Csütörtökön virradóra.....	13
2.2.6 János Szikora pillilood	14
2.2.7 Saajalood	15
3. Kontserdi korraldus.....	17
3.1 Kaasmuusikud ja proovid.....	17
3.2 Kontserdi helindamineä	18
3.3 Visuaalid ja plakat.....	18
4. Kokkuvõte.....	19
Kasutatud kirjandus	20
Lisad.....	21
Lisa 1 Lugude noodistused.....	21
Lisa 2 Plakat	30
Summary.....	31
Lihhtsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	32

Sissejuhatus

Loov-praktilise lõputöö teoreetilises osas annan ülevaate oma muusikalisest taustast, õpingutest Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemias (edaspidi TÜ VKA) ning avan diplomikontserdi kava kontseptsiooni ning ülesehitust. Kontsert toimub 24. mail 2018. a. Pärimusmuusika Aida väikeses saalis.

Kontserdi kavasse olen valinud lood, mis on mu mõtteisse maalinud elavaid pilte esivanemate maailmast või hoopis minu lähiminevikust. Sellest tuleneb ka kontserdi pealkiri "Peeglid pildil" - igalt vanalt helipildilt võib leida peegleid, mille peegeldusest näen iseend ehk uut maailma. Igas vanas on midagi uut ja igas uues vana.

Töö koosneb kolmest osast. Esimeses annan ülevaate oma muusikalise tee algusest, õpingutest TÜ VKA-s ning vahetusaastast Ungaris. Teises peatükis avan kontsertkava kontseptsiooni ning selgitan repertuaarivalikut. Kolmas osa keskendub kontserdi korralduslikule poolele, kus kirjeldan täpsemalt heli-, valgus- ja plakatikujundust ning koostööd kaasmuusikutega.

Esitusele tulev repertuaar koosneb eesti ja ungari traditsioonilistest lugudest ning omaloomingust. Kõik seaded olen loonud ise. Nende puhul oli minu jaoks oluline realiseerida nii oma ideid kui ka jätta kaasmuusikutele teatud improviseerimisvabadust. Minuga koos musitseerivad Katariina Tirmaste (laul) ning Kelly Veinberg (laul).

Olen tänulik kaasmuusikutele, valgus- ning helikunstnikule, Eesti Pärimusmuusika Keskusele ning TÜ VKA-le. Suur aitäh minu erialaõpetajatele Juhan Suitsule, Cätlin Mägile, Karoliina Kreintaalile ja Balázs Istvánfile. Erilised tänusõnad lähevad diplomitöö juhendajale ja minu pikaajalisele õpetajale Merike Paberitsile.

1. Õpikogemuse kirjeldus

Järgnevates alapeatükkides toon välja oma õpikogemused etappide kaupa: kirjeldan oma muusikalise teekonna algust, õpinguid TÜ VKA-s ning vahetusaastat Ungaris.

1.1 Muusikalise teekonna algus

Minu muusikaline tee sai alguse Signe Allika laulustuudiost, kus lisaks laulmisele õppisin ka klaverit. Üsna pea suunati mind edasi Pärnu Muusikakooli. Sisseastumisel selgus, et osakonnas on vanusepiirang, mille olen aastaga ületanud ning seetõttu saadeti mind otse teise klassi. Muusikakoolis käimine ei olnud mulle vastumeelne, kuid musitseerimisest ma erilist mõnu ei tundnud. Sellegipoolest lõpetasin Pärnu Muusikakooli 2010. aastal klaveri erialal.

2006. aastal võtsin osa Kandlekoja Pärimusa laagrist, kus muutusid mu seniseid arusaamad musitseerimisest. Laagris oli võimalik õppida erinevaid rahvapille eelnevate oskuste ja teadmisteta ning sõprade eeskujul valisin väikekandle. Laagri hubane keskkond ning teistsugune lähenemine pillimängule meeldisid mulle väga - sain teada, et pilli võib õppida ka ilma noodita. Heaolu- ja edutunne, mis hakkasid saatma laagrist laagrisse, tekitasid uudishimu ka üldisemalt pärimusmuusika vastu: tutvusin erinevate bändide (Vägilased, Virre) ning kirjandusega.

Huvi torupillimängu vastu sai samuti alguse Pärimusa laagrist, kus puhkille õpetas Merike Paberits. Õpitud nädala jooksul jõudsin veendumusele, et soovin torupillimänguga jätkata

ka peale laagrit ning järgmised kolm aastat õppisingi Merike Paberitsi käe all. Pärast esimest aastat tundus, et TÜ VKA võiks olla koht minu jaoks. Tutvudes sisseastumiskatsete nõuetega, sain teada, et lisaks rahvapillile pean valdama ka kromaatilist instrumenti. Nii alustasin paralleelselt õpinguid Pärnu Muusikakooli lisaastmes flöödi erialal.

Mainimisvääreks pean veel kaht laagrit, mis on andnud mulle impulsi pärimusmuusikaga tegelemiseks ja pillimängust rõõmu tundmiseks: “Torupill ja teine” ning Eesti ETNO. Laagrites tutvusin muusikute ja juhendajatega, kelle kirg pillimängu vastu ning tehniline võimekus jätsid mulle sügava mulje.

1.2 Õpingud TÜ VKA-s

2013. aasta sügisel alustasin õpinguid TÜ VKA-s pärimusmuusika erialal, kus minu põhipillideks said torupill ja flööt. Kui torupillimängus tundsin end juba kodusemalt, siis flööt tekitas pigem ebakindlust. Arengut pärssis liigne enesekriitika, võrdlemine ning puudulikud põhiteadmised. Raskelt möödusid flöödimänguga ka teine ja kolmas õppeaasta, kuid neljandal (vahetusaastal) sain pilliga aja maha võtta ning päris algusest alustada. Väga suurt abi leidsin kaastudengilt Katariina Tirmastelt, kelle juhendamine mind mitmete kasulike teadmisteni viis.

Õpingute jooksul olen oma põhipilliks pidanud torupilli ning seetõttu pühendusin peamiselt sellele instrumendile. Soovisin enda jaoks avada torupillimuusika mitmekesisust ning sellest tingituna otsustasin igal aastal põhipilli õppejõudu vahetada. Esimesel aastal tegelesin Juhan Suitsu juhendamisel peamiselt repertuaari laiendamise ning noodistamisega. Teisel aastal tutvusin Cätlin Mägi käe all torupillimängija Jakob Ratsovi repertuaari ning mängustiiliga ning keskendusime minu pillimängutehnika arendamisele, mängides erinevaid harjutusi ning tehniliselt nõudlikke Iiri ja Šoti lugusid. Kolmandal aastal otsustasin õppejõuks paluda hoopis viulimängija Karoliina Kreintaali, kuna mind sütitas viulilugude mängimine torupillil ning ungari pärimusmuusika, mida Karoliina suurepäraselt valdab. Sellest kujunes äärmiselt põnev ja avastusterohke aeg, sest ma polnud varem ei ungari torupillimuusikat ega ka eesti viulimuusikat (väga täpse jäljendamise eesmärgiga) oma pillil mänginud.

Jäljendamiseks pidin mõtlema oma harilikest mängumaneeridest kaugemale ning katsetama uut.

1.3 Vahetusaasta Ungaris

Neljandal aastal tekkis võimalus minna vahetusüliõpilasena Ungarisse Ferenc Liszti nimelisse muusikaakadeemiasse. Huvi ungari pärimusmuusika vastu tekkis 2015. aastal Sabatantsu festivalil, kus ungari tantsu õpituba viisid läbi tantsijad Ágnes Judit Tálas, Zsolt Márton Kiss ning ungari torupillimängija Balázs Istvánfi. Aasta hiljem sai Istvánfist minu erialaõppejõud Liszti akadeemias.

Olin teadlik teatud erinevustest ungari ja eesti torupilli vahel, kuid sellegipoolest arvasin, et hakkan ungari torupillimuusikat oma pillil õppima. Esimeses tunnis selgus, et pillide helistikud ning mängutehnikad on sedavõrd erinevad, et õppejõud soovitas alustada õpinguid ungari pilliga ning seejärel lood iseseisvalt oma pillile kohandada. Õpingute alguses püüdsin kahel pillil paralleelselt lugusid õppida, kuid üsna pea mõistsin, et eesti torupillil on võimatu välja tuua kõiki nüansse, mida ungari muusika pakub, ning otsustasin keskenduda vaid ungari pillile.

Ungari torupilli uudsus minu jaoks seisnes peamiselt mängutehnikas. Olles harjunud avatud tehnikaga, pidin ümber harjuma segatehnikaga (s.t. sõrmilisel kasutatakse meloodia mängimiseks nii avatud kui kaetud tehnikat). Võõras oli ka lisasõrmiline e kontra, millel mängitakse rütmilist saadet. Esialgu tundsin suuri raskusi ka meloodiate õppimisega, kuna ei suutnud eristada loo osasid. Tunnis õppisin lugusid kuulmise teel õppejõu järgi ning lisaks tutvusin iseseisvalt arhiivisalvestistega.

Vahetusaasta Ungaris õpetas palju nii ungari pärimusmuusika, -tantsu kui ka kultuuri kohta üldiselt.

Vaadates tagasi oma õpingutele, olen väga tänulik kõigi kogemuste ning teadmiste eest, mida viie aasta jooksul kogunud olen. Olen väga rahul torupilliõpingutega: tunnen, et sain

väga laialdasi teadmisi ning uusi põnevaid suundi, millega edasi tegeleda. Samuti olen flöödiõpingutel saanud väga palju toetust ning abi, mis mind ka peale kooli lõpetamist saadab.

2. Kontserdikava kontseptsioon ja repertuaarivalik

Järgnevates peatükkides avan diplomikontserdi “Peeglid pildil” kontseptsiooni ning selgitan repertuaarivalikut.

2.1 Kontserdi kontseptsioon

Pealkirja “Peeglid pildil” taga peitub mitu tähendust. Esiteks peegeldab kontsert minu õpinguid TÜ VKA-s ja Ferenc Liszti nimelises muusikaakadeemias - tutvusin lugude allikate ehk vanade pillimeeste ja lauljate arhiivisalvestistega just nendes koolides. Vanadest pillimeestest on saanud minu peamised eeskujud ja olulised muusikalised mõjutajad.

Teine tähendus, mida pealkiri peidab, kõneleb eri maailmade kokkusaamisest. Kavasse valitud lood maalivad mulle elavaid kujutluspilte möödunust - osa neist esivanemate ajast, teised jällegi lähiminevikust. (Kujutlus)pilte nimetan vana maailma sümboliteks, mille pinnale on kleebitud justkui väiksed peeglikillud, mis peegeldavad mind ennast ehk praegust maailma. Nii kohtub vana uuega ja tekib uus tervik.

Lugude vahel (v.a vaheosa ja karjase helletused) pole seoseid loodud, sest soovisin neid esitada eraldiseisvate piltidena.

2.2 Kontserdi repertuaarivalik

Kontserti planeerides pidasin oluliseks tõsta esikohale torupilli kõla, kasutades nii eesti kui ungari torupilli. Ka flöödiloo saateks kasutan torupillilikku burdoonsaadet. Teiseks oluliseks põhimõtteks sai, et kontserdil peaks kõlama nii eesti kui ungari pärimusmuusika, kuna tunnen oma mängus tugevaid mõjutusi mõlema maa muusikast. Lisaks soolomuusikale tahtsin kavas katsetada enda jaoks ebatavalise koosseisuga, kus kõlaks torupill ja laul. Selleks palusin kaasmuusikuteks Katariina Tirmaste ja Kelly Veinbergi, kelle hääled leidsin ideaalselt sobivat minu kavasse.

Järgnevas tabelis on märgitud lugude järjekord, allikad või viited ning esitajad. Lihtsustatud noodistused (v.a “Tata luuli” ning “Saajalood”, millest on põhjalikumad variandid) leiab lisadest (vt Lisa 1).

Tabel 1. *Kontserdi kava*

Lugu	Allikas/viide	Esitajad ja instrumendid
Minden, ami duda	Omalooming	Karolin Übner (ungari torupill)
Tata luuli	ERA, Pl. 53 A4 < Tarvastu khk, Suislepa v – Herbert Tampere, August Pulst Riigi Ringhäälingus 1937. a < Johan Rõõm, (snd 1875).	Karolin Übner (eesti torupill)
Vaheosa	Omalooming	Karolin Übner (flööt, salvestis)
Karjase helletused	1. RKM, Mgn. II 763 e < Valga raj., Riidaja kn ja as [Helme] - H. Tampere < Aleksander Veerme, 66 a (1962). 2. ERA, Fon. 294 b < Rõuge, Tsooru v. - E. Oja < Miili Purk (1930)	Karolin Übner (eesti torupill), Katariina Tirmaste (vokaal),

	3. RKM, Mgn. II 96 a < Rõuge, Antsla raj., Tsooru k/n < Urvaste - Otilie-Olga Niinemägi; Herbert Tampere < Juuli Sõöt; 59 a. (1957)	Kelly Veinberg (vokaal)
Csütörtökön virradóra	1. 18355b, Mg 6378 < Tereske, Nógrád < Felföldi László, Juhász Zoltán, Németh István 1994.a < Pál István (snd 1919). 2. Gr 007Ba < Borsosberény, Nógrád < Dincsér Oszkár 1937. a < Koós József (snd 1888).	Karolin Übner (flööt), Katarina Tirmaste (vokaal), Kelly Veinberg (vokaal)
János Szikora pillilood	8641 i 1, Mg2812/001 < Palást, Hont < Kiss Lajos; Martin György; Sztanó Pál; Vásárhelyi L. < Szikora János (snd 1896).	Karolin Übner (ungari torupill)
Saajalood	1. ERA, Fon. 123C < Kuusalu khk, Kolga v – A.O. Väisänen < Jakob Ratsov, 82 a. (1913). 2. Saajalaul – ERA, Pl. 13 A1 < Kuusalu khk, Kolga v, Leesi k – Herbert Tampere 1936. a < Jakob Kilström (Jaagup, Kielström; Kärka Jakob, Uhi Jakob, 1864–1945), 72a.	Karolin Übner (eesti torupill)

2.2.1 „Minden, ami duda“

Kontsertkava alustan looga „Minden, ami duda“ (ung „Kõik, mis torupillist“), mille olen loonud ungari torupillile. Inspiratsioon pärineb ungari torupillimuusikast ning minu õpetaja Balázs Istvánfi mängustiilist. Loos olen kasutanud võimalikult palju ungari

torupillimuusikale omaseid võtteid: palju oktavihüppeid, rütmilist kontrakasutust ning duuri ja molli vaheldumist.

„Minden, ami duda“ koosneb A ja B osast ning eel- ja järelmängust. Idee pärineb ungari torupillimuusikale omasest *aprájast* ehk lühikest vaheosast, mida kasutatakse loo keskel ja/või lõpus. Antud loos kasutan seda alguses ja lõpus.

“Minden, ami duda” on lugu, mis peegeldab minu õpinguid Ungaris ning seda, millisena nägin sealset maad ja inimesi. Rütmiline kontra maalib Ungari mägise maastiku ning vahelduv helilaad sealsete inimeste temperamendi. Aja jooksul hakkasin märkama ungarlaste peegelpildi ja vana pildi vahel suuri sarnasusi - inimesed teavad palju oma maa pärimusest ning neile läheb korda selle hoidmine ja edasikandmine.

2.2.2 “Tata luuli”

Järgnev pilt kajastab mulle palju põnevust pakkunud suhtlusvormi - (pärimus)tantsu. Olin pärimustantsuga kokku puutunud ka enne Viljandi õpinguid, kuid sellest lugu hakkasin pidama mõnevõrra hiljem. (Pärimus)tantsu suurimaks mõnuks pean suhtlust nii partnerite kui ka tantsijate ja muusikute vahel. Pärimustantsu viljelev Zsolt Márton Kiss on öelnud, et hea muusik teab, mida tantsu juht tahab – tantsimine on nauditav, kui muusik mängib tantsijate taldade all. Partneritevahelise suhtluse on minu jaoks tabavalt lahti seletanud Poola tantsija Piotr Piszczatowski, kes näeb seda kui impulsside vahetust - partnerid annavad ja saavad kordamööda impulsse. Tants ei toimi, kui vaid üks partneritest on aktiivne.

„Tata luuli“ on lugu, milles olen tundnud eriti mõnusat tantsuhoogu. Seda on mänginud viiulil Juhan Rõõm, kes elas Tarvastu kihelkonnast Vana-Suislepa vallas. „Tata luuli“ olevat õpitud lätlaselt Põrna Märdilt (Sildoja 2010).

On teada, et torupilli ja viiuli koosmäng on varasematel aegadel esinenud ning on põhjust arvata, et esitati just torupilli repertuaari. Torupillimäng (eriti vanem repertuaar ning tantsuviisid) on mõjutanud varasemat eesti viiulimuusikat. August Pulst on kirjeldanud nende pillide koosmängu nii, et torupill mänginud vaid saadet ning viiul melodiat. Selline koosmäng olevat olnud haruldane. Ka on näiteid, kus üks-kaks viiulit imiteerivad torupilli

(Kreintaal 2016, lk 7). Sellest inspireerituna otsustasin proovida vastupidist – jäljendada viiulilugusid torupillil. Katsetamist ja leiutamist alustasin viiuldaja Karl Leesmenti lugudest. Ülesande keerukus seisnes peamiselt *legato* (nootide seotuse (EKSS)) väljatoomises, kuna torupilli heli on katkematu. Lisaks pöörasin tähelepanu ka häälestusele - Karl Leesment kasutas oma mängus palju madalat VI astet, mida torupilli skaalas ei esine (mängides lugusid G-duuris). See ajendas otsima võtet, mis võimaldaks mängida otsitavat kõrgust. Seda leitud võtet kasutan ka Juhan Rõõmu loos.

Arhiivisalvestise eeskujul vahetan loo käigus helistikku (G duurist D duuri) ning seetõttu on avatud ka pilli mõlemad burdoonid. Kuna torupilli skaala on limiteeritud, olen D-duuris mängides d1 allapoole jäävad noodid asendatud. Loole eelneb minu enda eelmäng.

2.2.3 Vaheosa

Karjase helletustele eelneb lühike flöödipala, mille olen sisse mänginud TÜ VKA studios ning mille on salvestanud Karl-Elias Teder. Tegemist on omaloomingulise palaga, mis koosneb esialgses variandis kolmest osast, kuid siinkohal otsustasin kasutada põhjana vaid esimese osa fraase ning lõhkuda meetrumi. Palas kõlavad erinevad kihid, mille olen ise sisse mänginud ning nendeks olen kasutanud loo B ja C osade fraase. Inspiratsioon kihtide moodustamiseks tuli esimestest *looper*'i katsetustest, kus mängisin just selle looga.

Õhuline vaheosa valmistab ette nii kuulajaid kui ka esinejaid järgnevaks looks. Samal ajal kui esinejad ruumis ringi paiknevad, loovad helid kuulajale uue atmosfääri – kujuteldavalt tantsupõrandalt liigutakse loodusesse. Ruumi avardamiseks on lisatud salvestisele mõningaid efekte.

2.2.4 Karjase helletused

Õpingute jooksul olen püüdnud nii oma mängurepertuaari kui ka -tehnikat arendada, võttes eeskujuna teistelt pillidelt. Viiulimuusikat avastades tegelesin eeskätt tehnika arendamisega ning põnevaks repertuaari väljakutseks leidsin karjase helletused. Õppides Ungaris, tutvusin lisaks tantsumuusikale ka lauludega, mida mängiti torupillil. Meloodia järgimisel olid olulisel kohal sõnade rütm ja hingamine, millele lisati torupillimuusikale omaseid elemente. Kuna laulud olid mulle võõrad, püüdsin õppejõu tunnetust jäljendada. Muusikast aimasin

ungari keele kõla ja rütmi, kuid ehtsa jäljendamise tarvis jäi minu teadmistest väheks. See andis hoopis idee uurida eesti karjase helletusi ning mängida sõnade järgi, mida mõistan.

Seades kõlavad eesti torupill ning kahe laulja hääled. Lauljateks valisin Katariina Tirmaste ja Kelly Veinbergi. Huikamise juures pean oluliseks distantsi ning seetõttu paikneme saalis võimalikult kaugel teineteisest, kaotades eelnevad lava piirid. Kuulajal võiks tekkida kujutlus avarast ruumist ning mägisest maastikust.

Seade algab Kelly ja Katariina vastastikuse huikamisega – alustab Kelly ning Katariina vastab. Huike lõpus tekitavad lauljad näilise kaja, korrates sama meloodialõiku kordamööda, hääbudes üha vaiksemaks. Teisel korral alustab Katariina ning Kelly tuleb tema huigetele järgi. Siinkohal on lauljatel võimalus improviseerida, kuid mitmed ideed (silbid ning fragmendid meloodiast) on pärit Aleksander Veerme helletusest „Marta, eeo-eeo...“ . Loos olen palunud lauljatel kasutada kõrgemat hääleregistrit, samas helistik pole kindlalt määratletud. Peale vastastikust huikamist liitun torupillil D-burdooniga ning lauljad jätkavad minu kirjutatud motiividega, mis on kui ruumi ekslema jäänud hääled ja nende kajad. Edasi kõlavad torupillil ideed Miili Purki salvestisest „Aja kari koju...“ ja Juuli Sööti loost „Tule siia Mäe Maie...“. Lauljad jäävad Purki huikele ning sellega samaaegselt kõlab Juuli Sööti huige, mida mängin mina torupillil.

Helletuste helipilt paistis esialgu võõrana, kuid ometi leidsin sellest midagi tuttavat ja nostalgilist. Peegelpildis olid emad, kes õues mängivaid lapsi koju sööma hõikasid või lapsed kortermajade akende all sõpru õue mängima kutsumas.

2.2.5 Csütörtökön virradóra

“Csütörtökön virradóra” (ung “Neljapäeva õhtul”) on Ungarist pärit laul, mille on arhiivilindile laulnud ning vilel (*furulya*) mänginud József Koós ja István Pál. Mõlemad on pärit Nógrád’i piirkonnast, kuid erinevatest küladest (Borsosberény ja Tereske). Samuti on kogumise aastad erinevad – Koós kandis loo ette 1937. aastal ning Pál 1994. aastal.

Laul jutustab loo mehest, kes varastas kolm mullikat ja varsa ning põgenes. Olles olnud juba mõnda aega teel, otsustas ta puhata. Peale kosutavat und tabas meest ebameeldiv üllatus – tema ümber oli kogunenud üheksa sandarmi, kes tahtsid teada, kellega on tegu ning kust

mees oma loomad saanud on. Väites, et vajalikud paberid on tal taskus, haaras mees hoopis sealt revolvri ning tulistas kaht sandarmi. Varas pääses põgenema, kuid laulu lõpus saadetakse mees kätte, saadetakse vangi ning seejärel puuakse üles.

Minu seades kantakse laul ette flöödil ja kahel häälel. Lugu alustavad Kelly ja Katariina burdooni ning lühikeste fraaside laulmisega. Kindlamaks häälestumiseks olen lauljatele palunud kõrvamonitore, kust kõlab toetav A-noot. Seda kasutame vaid loo alguses, kuna loo fookus on üksteise kuulamisel ning ühtesulamisel. Flöödi meloodia rütmi kujundan laulusõnade järgi ning fraaside pikkused nii arhiivisalvestisel esinevate hingamispauside kui ka Kelly ja Katariina fraaside järgi.

Meloodia rütmi kujundamisel järgin eelkõige kahe esimese salmi sõnu:

Csütörtökön virradóra

Ültem föl egy pejcsikóra,

Azon hajtottam a tinót,

Mind a három daruszőr volt,

Mind a három daruszőr volt.

Egyet adtam a bírónak,

Másikot a főbírónak,

Harmadikat alispánnak,

Hogy könnyebben szabaduljak,

Hogy könnyebben szabaduljak.

Sõnu aitas salvestistelt tuvastada Siiri Erm-Nairismägi.

2.2.6 János Szikora pillilood

Eelmisel kevadsemestril keskendusin peamiselt torupillimängija János Szikora (snd 1896) mängule, kes on pärit Ungarist, Hont'i nimelisest maakonnast. Nagu ka teistel Ungari pillimeestel, oli ka Szikoral mitmeid lugude komplekte, mida ta mängis erinevates järjekordades. Ühtedeks lemmikuteks said järgnevad lood:

- 1) Amerre én járok
- 2) Megdöglött a kecske
- 3) Dudásom, dudásom
- 4) Megdöglött a kecske
- 5) Dudásom, dudásom
- 6) Két szál rozmaringszál
- 7) Aprája
- 6) Megégett Rácország ja aprája (2x)

Esmalt õppisin lugusid mängima Szikora salvestiste järgi, kuid hiljem otsustasin hoopis Balázs Istvánfi mängust eeskuju võtta. Kohtudes Istvanfiga mõistsin, et tema on sild vana ja uue maailma vahel, kuna tal on olnud võimalus õppida nii viimastelt traditsioonilistelt mängijatelt kui ka arhiivisalvestistelt. Temast sai korraka nii pilt kui peegel, kellel on sügavad teadmised vanast ning kellel on võimalus seda praegustele huvilistele edasi jagada. Usaldasin tema teadmisi erinevate piirkondade mängustiilidest, kuid huvitusin samal ajal ka sellest, kust lõpeb vanade torupillimängijate stiil ning algab tema enda oma.

2.2.7 Saajalood

Sõnal *saaja* on olnud mitmeid tähendusi. Saajaks nimetati pulmapidu või -rahvast üldiselt või peigmehepoolset pulmarahvast. Samuti on pulmades esimest päeva nimetatud saajapäevaks, mil peigmees pruudi koju tõi. Kuusalus on pulmasaajaks nimetatud hoopis pulmarongi. (Tedre 1999) Saajalugudeks nimetati pulmarituaale saatvaid meloodiad. Seda mängiti pruuti söögilaua taha tuues, supikatelt õueköögist tuppa kandes, pruuti linutama viies ja tuues ning teda peigmehe koju viies. Sama meloodiat kasutati ka muudes situatsioonides, kus liiguti ühest kohast teise. Lugu on nimetatud veel “Pulmamarsiks”, “Pruudilooks” või “Tee käimise looks”. (Kont-Rahtola 2011, lk 97)

Oma mängus kasutan Jakob Ratsovi “Saajalugu 1” ning Jakob Kilströmi kombinatsiooni kolmest “Saajalaulust”. Kilströmi on salvestatud kolmel aastal (1913., 1932. ja 1936. aastatel) ning kõigil kordadel on pillimees esitanud “Saajaloo”. Kasutan just nende pillimeeste variante, kuna mõlemad on Kuusalu kihelkonnast, Kolga vallast ja neid mõlemaid on salvestatud 1913. aastal. Jakob Ratsov oli salvestamisel 82. aastane, Kilström vaid 48.

Sel vanal muusikalisel pildil tajun tähtsat rolli uskumustel ja rituaalidel. Asetasin “Saajaloo” kava lõppu, kuna mulle meeldis mõte, et lugu on mängitud pulmarahva liikumise taustaks. See võiks tähistada ka minu ühe etapi lõppu ning sellest järgmisesse liikumist.

3. Kontserdi korraldus

Minu diplomikontsert toimub 24. mail 2018. a kell 17:30 Pärimusmuusika Aida väikeses saalis.

3.1 Kaasmuusikud ja proovid

Kontserti planeerides teadsin, et soovin mängida nii soololugusid kui ka katsetada kooslusega, mis oleks pisut ebatavaline ning lisaks kontserdile maagilisust. Kaasasin kaks pärimusmuusikut, kelle häält olen alati imetlenud - Katariina Tirmaste ja Kelly Veinbergi. Leidsin nende häältes nii jõudu kui õrnust, mida valitud lood nõudsid. Katariinaga olen tihti koos mänginud ja esinenud, kuid Kellyga on see esmakordne koostöö. Proovidega alustasime aprillis, mil katsetasime esimest korda “Karjase helletusi”. Idee lisada hääled ka loosse “Csütörtökön virradóra” tuli hiljem ning sellega hakkasime proove tegema mai alguses.

Proovis kirjeldasin kaasmuusikutele kõigepealt kontsertkava kontseptsiooni, tutvustasin lugusid ning oma ideid. Ühelt poolt teadsin, mida soovin kuulda, kuid teisalt andsin ka lauljatele ruumi improviseerimiseks. Nii algabki lugu “Karjase helletused” improvisatoorse osaga, kus palusin šnitti võtta Aleksander Veerne huikest, kasutades pigem kõrgemat registrit. Sama loo vaheosa liikumise olin välja kirjutanud, kuid tempo selgus proovides koostöös lauljatega. Ungari loos peitub improvisatoorne osa flöödi ja lauluvahelises suhtluses - lauljad otsustavad oma fraasi alguse, lõpu ja pikkuse üle. Selle loo suurimaks

väljakutseks osutus häälestumine. Nii lauljate kui minu enda toetamiseks kasutavad Kelly ja Katariina loo alguses kõrvamonitore, kust kõlab A-noot. Loo jooksul keerab helimees monitorist A-noodi volüümi maha, et saaksime rohkem keskenduda üksteise kuulamisele ning omavahelise kontakti loomisele.

Igast proovist tegin helisalvestise, mida jagasin lauljatega ning mida analüüsid selgusid nii ideede kui teostuse tugevused ja nõrkused.

3.2 Kontserdi helindamineä

Kuna torupill on üsna vali instrument, ei vaja see otseselt helindamist. Et lauljate hääled ei kaoks torupilli varju, kasutame huigetes helivõimendust ning kindlamaks häälestumiseks on palutud lauljatele kõrvamonitore. Lisaks kasutan enne “Karjase helleusi” varasemalt salvestatud heliklippi, mille on salvestanud kontserdi helikunstnik Karl-Elias Teder.

3.3 Visuaalid ja plakat

Kontserdil kasutan enda tehtud kaunistusi, mis ripuvad nii lava kui publiku kohalt laest alla. Selleks olen papist välja lõiganud eesti torupilli siluette ning ungari torupilli kaunistavaid kitse pea siluette ja katnud hõbedase paberiga. Soovin, et kujundid hakkaksid valguse käes helkima ja mängima. Valgustajaks olen palunud TÜ VKA tudengi Mari-Riin Villemsoo.

Piltide ja plakati (vt Lisa 2) autor on Gerli Paju (kunstnikunimega Ekvilibrist). Pildid on üles võetud Tartus Raja tänaval. Seal asub Eesti Põllumajandusülikooli õunapuu- ja iluaed, kus tegeletakse õppe- ja teadustööga. Soovisin pildid seal jäädvustada mitmel põhjusel. Esiteks tahtsin leida kohta, mis annaks edasi vana maailma võlu ning sobivaks sümboliks sai raagus õunaaed. Teiseks on Maaülikoolil soov osa aiast elumajadele loovutada ning seetõttu leidsin, et selliseid (veel allesolevaid) põnevaid kohti linnaruumis peaks jäädvustama.

4. Kokkuvõte

Loov-praktilise lõputöö kirjaliku osa eesmärk oli anda ülevaade minu varasematest õpikogemustest, õpingutest TÜ VKA-s ning diplomikontserdi “Peeglid pildil” kontseptsioonist ja repertuaarist.

Kavva olen valinud lood, mis on mind eriliselt kõnetanud ning minu mõtteisse maalinud põnevaid kujutlusi. Nimetan neid (heli)piltideks ja nendest on saanud minu jaoks vana maailma või lihtsalt möödunu sümbol. Lülid, mis praegust möödunuga seovad, on kui peeglid pildidel - nii avastan, et igas vanas maailmas on natuke uut ja ka vastupidi.

Kontserdi repertuaar koosneb eesti ja ungari traditsioonilistest lugudest ning omaloomingust. Minu mängitavateks instrumentideks on eesti ja ungari torupill ning flööt, kontserdil kõlavad lisaks veel kaks vokaali Katariina Tirmaste ja Kelly Veinbergi esituses.

Lõputöö esimeses peatükis tutvustasin oma muusikalise teekonna algust, õpinguid TÜ VKA-s ning vahetusaastat Ungaris. Teises osas keskendusin diplomikontserdi kontseptsiooni avamisele ning esitatavate lugude tutvustamisele. Kolmas osa andis ülevaate korralduslikust poolest, kus kirjeldan koostööd kaasmuusikutega, kontserdi helindamist, visuaalset osa ja plakati valmimist.

Kasutatud kirjandus

- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat; <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (04.05.2018).
- **Kont-Rahtola, A.** 2011. *Tantsumuusika ja tantsud Kuusalu rannas*. <https://www.folklore.ee/tagused/nr49/kont-rahtola.pdf> (04.05.2018).
- **Kreintaal, K.** 2016. *Torupillilugude jäljendamine viiulil 1936.-1938. aasta helisalvestiste ning "Torupilli Jussi Trio" ansambli näitel*. [Magistritöö]. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia; Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- **Sildoja, K.** 2010. *Juhan Rõõm*. http://eestiviul.rahvamuusika.ee/Karl_Leesment_176.htm (04.05.2018).
- **Tedre, Ü.** 1999. *Pulmasõnastik III*. <https://www.folklore.ee/tagused/nr10/pulm.htm>. (04.05.2018).

Lisad

Lisa 1 Lugude noodistused

Minden, ami duda

Karolin Übner

Eelmäng

5

10 **A**

15 **B**

20 **Järelmäng**

24

Tata-luuli

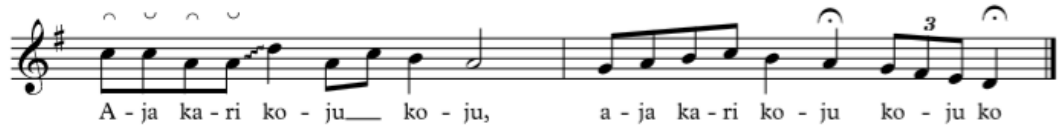
Johan Rõõm
(viul)
Tarvastu

The musical score for 'Tata-luuli' consists of four staves, each with a different instrument part:

- A1:** Violin part, starting with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/8 time signature. It features a melodic line with eighth and sixteenth notes.
- B1:** Violin part, starting with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/8 time signature. It features a melodic line with eighth and sixteenth notes, ending with a repeat sign.
- C1:** Cello part, starting with a bass clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/8 time signature. It features a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.
- D1:** Double Bass part, starting with a bass clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/8 time signature. It features a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

ERA, Pl. 53 A4 < Tarvastu kkk, Suislepa v – Herbert Tampere, August Pulst Riigi Ringhäälingus 1937. a < Johan Rõõm, snd 1875. Noodistanud Cätlin Mägi (2018).

Aja kari koju

ERA, Fon. 294 b < Rõuge, Tsooru v. - E. Oja < Miili Purk (1930). Noodistanud Karolin Übner.

Tule siia Mäe Maie

Tule siia Mäe-Maie, võe-võe
Aja kari siiapoolle, võe-võe,
Mis sa nii kavva koton teid, võe-võe
Kuusi alta kuivatasid, võe-võe
Tule siia Mäe Maie, võe-võe

RKM, Mgn. II 96 a < Rõuge, Antsla raj., Tsooru k/n < Urvaste - Otilie-Olga Niinemägi; Herbert Tampere < Juuli Sõöt; 59 a. (1957). Noodistanud Karolin Übner.

Marta ee-o, ee-o

Marta - ee-o ee - o, tu - le_ sii - a ee - o, a - ja ka - ri sii - a - poo - le, e - o eo eo

RKM, Mgn. II 763 e < Valga raj., Riidaja kn ja as [Helme] - H. Tampere < Aleksander Veerme, 66 a (1962).
Noodistanud Karolin Übner.

Csütörtökön virradóra

Csü - tör - tö - kön virr - a - dó - ra, ül - te - m föl egy pej - csi - kó - ra.
3 A - zon haj - tot - tam a ti - nót, mind a há - rom da - ru szőr volt.
5 Mind a há - rom da - ru - szőr volt.

Egyet adtam a bírónak,
Másikat a főbíróknak,
Harmadikat alispánnak,
Hogy könnyebben szabaduljak,
Hogy könnyebben szabaduljak.

18355b, Mg 6378 < Tereske, Nógrád < Felföldi László, Juhász Zoltán, Németh István 1994.a < Pál István (snd 1919).

Amerre én járok

The first system of music for 'Amerre én járok' consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of two flats and a 4/4 time signature. It begins with a repeat sign and contains the melody. The lower staff is in bass clef with the same key signature and time signature, providing a bass line with various rhythmic patterns and rests.

5

The second system of music starts at measure 5. It continues with two staves in the same key signature and time signature as the first system, showing the continuation of the melody and bass line.

9

The third system of music starts at measure 9. It continues with two staves in the same key signature and time signature, showing the continuation of the melody and bass line.

Megdöglött a kecske

The first system of music for 'Megdöglött a kecske' consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of two flats and a 4/4 time signature. It begins with a repeat sign and contains the melody. The lower staff is in bass clef with the same key signature and time signature, providing a bass line. A first ending bracket labeled '1.' and a second ending bracket labeled '2.' are placed over the final measures of the piece.

Dudásom, dudásom

Két szál rozmaringszál

Aprája

Megégett Rácország ja aprája

Saarialaul

Handwritten musical score for 'Saarialaul'. The score is written on ten systems of five staves each. The first system is in G major (one sharp) and 4/4 time. The second system is in B minor (two sharps) and 4/4 time. The third system is in G major (one sharp) and 4/4 time. The fourth system is in B minor (two sharps) and 4/4 time. The fifth system is in G major (one sharp) and 4/4 time. The sixth system is in B minor (two sharps) and 4/4 time. The seventh system is in G major (one sharp) and 4/4 time. The eighth system is in B minor (two sharps) and 4/4 time. The ninth system is in G major (one sharp) and 4/4 time. The tenth system is in B minor (two sharps) and 4/4 time. The score includes various musical notations such as notes, rests, and accidentals. There are several boxed annotations: 'B1' appears in the second system, 'B2' in the third, 'B3' in the fourth, 'B4' in the fifth, 'B5' in the sixth, 'B6' in the seventh, 'B7' in the eighth, and 'B8' in the ninth. A '3' is written above a triplet in the third system. A '3' is written above a triplet in the sixth system. A '3' is written above a triplet in the eighth system. A '3' is written above a triplet in the ninth system. A circled '3' is written above a triplet in the tenth system. The text 'Kite on suola melodia' is written in the eighth system. The text 'ERA, p. 13 A1 < Kuusala khk, Kolga v. Leesi k - Herbert Tampere 1936 a < Jakob Kilström, 72a. Noodistand karuba õiguse.' is written in the ninth system.

Sacraluge nr 1

The image shows a handwritten musical score for a piece titled "Sacraluge nr 1". The score is written on ten staves. The first staff contains the title and the beginning of the piece in 4/4 time, marked with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The music consists of a series of chords and melodic lines. A triplet of eighth notes is marked with a "3" above it. The second staff continues the piece with similar chordal textures. The third staff features a triplet of eighth notes with a "3" above it. The fourth staff has a question mark above a triplet of eighth notes. The fifth staff continues with a triplet of eighth notes marked with a "3". The sixth staff has a "3" above a triplet of eighth notes. The seventh staff continues with a triplet of eighth notes marked with a "3". The eighth staff has a "3" above a triplet of eighth notes. The ninth staff continues with a triplet of eighth notes marked with a "3". The tenth staff is empty. The score is written in a clear, legible hand.

ERA Fon. 123C & Kuusaku lül, Kolga v - A. O. Värsanen
2 Jakob Katsen, 2 a. (1913) - Neostuhtunud Karolin Dron.

Lisa 2 Plakat

24. MAI 2018

kell 17:30

PEEGLID PILDIL

**KAROLIN
ÜBNERI**

DIPLOMIKONTSERT

Viljandi Pärimusmuusika Aidas

UNIVERSITY OF TARTU
Viljandi Culture Academy

Eesti
Pärimusmuusika
Keskus

Kaasa teevad:
Katariina Tirmaste
Kelly Veinberg

Summary

This paper is the theoretical part of my final concert in traditional music studies at Viljandi Culture Academy. The aim of the paper is to give an overview of my musical studies, concept and repertoire of the diploma concert “Peegli pildil” (“Mirrors on the Picture”).

The choice of the musical pieces performed at the concert has derived from the goal to share the songs and arrangements that have spoken to me. I call them soundscapes or pictures, and these so called pictures have become a symbol of the old or the past. The links that connect the past with the present are like mirrors on the pictures, which show that in everything old, there is something new and vice versa.

At the concert I will play tunes from Estonia and Hungary, it also includes my own tunes. The reason why I also play Hungarian music is that I had an opportunity to study at Franz Liszt Academy of Music on my 4th year. At the diploma concert I will play Estonian bagpipe, Hungarian bagpipe and flute.

The first part of my paper reflects my studies in traditional music. The second part is focused on the concept of the concert and the tunes I play. In the last chapter I give a short overview on the organisation of the concert (cooperation with musicians, sound, light and concert poster).

My diploma concert will take place on the 24th of May 2018 at Traditional Music Center in Viljandi. I will be aided by two musicians, Kelly Veinberg (vocals) and Katariina Tirmaste (vocals), on stage.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karolin Übner (sünnikuupäev: 11.06.1994),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Peeglid pildil“, mille juhendaja on Merike Paberits,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas

digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, 18.05.2018